

Jan Koleśnik

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

ROLA BANKÓW W ŚWIECIE PIENIĄDZA NIEMATERIALNEGO

Streszczenie: W artykule przedstawiona została rola banków we współczesnym świecie pieniądza niematerialnego z uwzględnieniem elektronicznych instrumentów płatniczych wydawanych przez banki. Wskazane zostało, że szczególna rola banków wynika z faktu, iż mają one największe, w porównaniu z innymi pośrednikami finansowymi, możliwości minimalizowania niekorzystnego wpływu zjawiska asymetrii informacji. Banki odgrywają przy tym także kluczową rolę w rozwoju niematerialnych form pieniądza, i to zarówno pieniądza bezgotówkowego, jak i pieniądza elektronicznego. Udział w tym procesie nie powinien spowodować jednak zmiany zasadniczej roli banków, aczkolwiek może prowadzić on do postrzegania banku jako instytucji w głównej mierze odpowiedzialnej za powstawanie i rozwój nowych form pieniądza.

Słowa kluczowe: formy pieniądza, elektroniczny instrument płatniczy, bankowość elektroniczna.

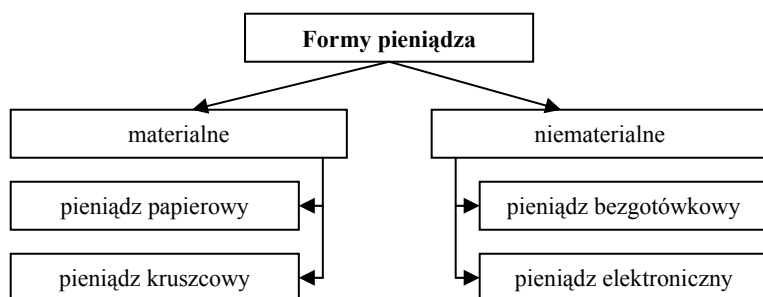
1. Wstęp

Pieniądz w dzisiejszym rozumieniu tego słowa powstał i wyodrębnił się spośród towarów ok. 4-6 tysięcy lat temu jako szczególny towar, głównie w wyniku społecznego podziału pracy i dzięki wykształtowaniu się prywatnej własności [Kowalski 1988, s. 7]. Zmieniały się jego formy i zakres występowania, waga i znaczenie poszczególnych funkcji oraz miejsce i rola w życiu gospodarczym i społecznym [Grabowski 1976, s. 9]. Jednak dopiero powstanie pieniądza papierowego oraz bezgotówkowego, a wraz z nimi rozwój bankowości zaowocowały zmianą relacji handlowych oraz tworzeniem ogólnoświatowej gospodarki.

Celem artykułu jest przedstawienie roli banków we współczesnym świecie pieniądza niematerialnego ze szczególnym uwzględnieniem elektronicznych instrumentów płatniczych wydawanych przez banki.

2. Ewolucja form pieniądza

Od niepamiętnych czasów ludzie używali rozmaitych rzeczy, którym przypisywali umowną rolę mierników wartości w wymianie handlowej oraz gromadzeniu oszczędności. Ewolucja form pieniądza w ciągu wieków pozwala na dokonanie podziału

Rys. 1. Systematyka form pieniądza

Źródło: opracowanie własne.

form pieniądza na dwie zasadnicze grupy, tj.: formy materialne i niematerialne. Warto przy tym zauważyć, iż najdłużej w historii obrotu gospodarczego dominował jeden z rodzajów formy materialnej – pieniądz kruszcowy. Jednak z punktu widzenia bankowości kluczowe znaczenie miało pojawienie się drugiego rodzaju materialnej formy pieniądza – pieniądza papierowego, oraz form niematerialnych – pieniądza bezgotówkowego i pieniądza elektronicznego.

2.1. Niematerialne formy pieniądza – pieniądz bezgotówkowy

Tak jak ważnym krokiem racjonalizacji emisji i rozliczeń było przejście od pieniądza kruszcowego do papierowego, tak samo ogromnym postępowaniem było powstanie pieniądza bezgotówkowego. Pieniądz bezgotówkowy nigdy jednak nie zastąpił w całości pieniądza papierowego. Szacuje się, iż na każdą jednostkę pieniądza papierowego przypada aż 10 jednostek pieniądza bezgotówkowego (dla pieniądza kruszcowego i papierowego zaś proporcja ta wynosiła 1 do 3) [Kaźmierczak 1994, s. 29-30]. Podobnie jak w przypadku genezy powstania pieniądza papierowego do rozwoju pieniądza bezgotówkowego przyczyniła się potrzeba zwiększenia bezpieczeństwa przechowywania środków oraz usprawnienie dokonywania rozrachunków. Pieniądz bezgotówkowy może jednak powstawać na dwa sposoby: z chwilą złożenia depozytu przez klienta w banku lub też w momencie udzielenia mu przez bank kredytu, który najpierw zasila rachunek klienta. Wraz z rozwojem bankowości i upowszechnieniem się rachunków bankowych zaczęto oferować klientom coraz wygodniejsze sposoby dysponowania środkami zgromadzonymi na rachunku, takie jak: polecenie przelewu, czek bankowy czy polecenie zapłaty. W miarę rozwoju informatyki i telekomunikacji zapisy na rachunkach bankowych dokumentujące otrzymane należności lub regulowane zobowiązania przez klienta banku przyjmowały formę zapisu w pamięci komputera, a tradycyjne sposoby rozliczeń zaczęły być wypierane przez elektroniczne instrumenty płatnicze.

2.2. Niematerialne formy pieniądza – pieniądz elektroniczny

W II połowie lat 90. ubiegłego wieku zaczęto charakteryzować pieniądz elektroniczny jako szczególną formę instrumentu zaliczkowego, która może zostać zakupiona przez klienta i którą może on wykorzystać do dokonania płatności. Wciąż różne są jednak jego nazwy w zależności od formy czy sposobu wykorzystania, przy czym najpowszechniejszymi, oprócz terminu „pieniądz elektroniczny”, są: „karta przedpłacona”, „portmonetka elektroniczna”, „pieniądz sieciowy”, „pieniądz wirtualny”, „pieniądz cyfrowy” [Maśląg 2001, s. 5]. Szczególna forma tego instrumentu polega na tym, iż jest on wyrażony przez zapis w urządzeniu technicznym będącym w posiadaniu klienta. Urządzeniem takim może być karta procesorowa bądź dysk twardy komputera. Zastosowana forma zapisu powoduje jednak, iż pieniądz elektroniczny może być wykorzystywany jedynie w środowisku elektronicznym (przez czytniki kart procesorowych bądź sieć komputerową).

Po raz pierwszy formalna definicja pieniądza elektronicznego powstała w 2000 r. wraz z wydaniem Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 września 2000 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 września 2000 roku...]. Zgodnie z tą dyrektywą państwa członkowskie Unii Europejskiej zostały zobowiązane do wprowadzenia definicji pieniądza elektronicznego oznaczającej wartość pieniężną, stanowiącą prawo do roszczenia wobec emitenta, która jest:

- przechowywana na nośniku elektronicznym,
- emitowana w zamian za środki pieniężne o wartości nie mniejszej niż wartość wyemitowana,
- środkiem płatniczym akceptowanym przez podmioty inne niż instytucja emitująca.

Należy jednak pamiętać, iż pieniądz elektroniczny zdefiniowany w powyższy sposób nie stanowi tzw. produktów dostępowych, pozwalających klientowi na uzyskanie dostępu do konwencjonalnych usług płatniczych za pomocą środków telekomunikacyjnych [Maśląg 2001, s. 6]. Pieniądz elektroniczny ma pewne cechy pieniądza bezgotówkowego. Podobnie jak pieniądz bezgotówkowy ma niematerialny charakter, a podstawą emisji są środki pieniężne przyjęte od klienta. Różne jest jednak miejsce istnienia pieniądza elektronicznego w porównaniu z pieniądzem bezgotówkowym. W przypadku pieniądza bezgotówkowego miejscem tym jest księga bankowa, pieniądz elektroniczny zaś wyrażony jest przez zapis w urządzeniu technicznym będącym w posiadaniu klienta. Wydaje się zatem uzasadnione dokonanie podziału jednolitej dotychczas kategorii pieniądza bezgotówkowego na dwie grupy [Grodzicki 2002, s. 11]:

- pieniądza bankowego, czyli pieniądza istniejącego w formie zapisu w księgach bankowych, oraz

- pieniądza elektronicznego, tj. jednostek pieniężnych wyemitowanych na podstawie wpłat klientów i zapisanych na posiadanych przez nich nośnikach informacji.

Rozwój pieniądza elektronicznego wymaga stworzenia i ciągłej modernizacji złożonej infrastruktury teleinformatycznej po stronie zarówno emitentów, izb rozliczeniowych, dystrybutorów pieniądza elektronicznego, jak i akceptantów. Wydaje się jednak, iż pomimo dużych kosztów początkowych oraz konieczności precyzyjnego zdefiniowania praw i obowiązków wszystkich stron korzystających z pieniądza elektronicznego, w nieodległej przyszłości będzie to jedna z podstawowych form pieniądza we wszystkich krajach świata.

3. Bank jako pośrednik finansowy

Regulacje Unii Europejskiej stosują wobec wszystkich kategorii podmiotów podejmujących działalność bankową jednolity termin – „instytucja kredytowa”. Obejmuje on zarówno podmioty mające status jednostek bankowych, jak i tzw. instytucje parabankowe [Zapadka, Niemierka 2003, s. 32-33]. Należy zwrócić przy tym uwagę, iż termin „instytucja” nie oznacza stosowanego w podejściu instytucjonalnym zbioru reguł postępowania czy ograniczeń stworzonych przez człowieka, kształtujących relacje między ludźmi, lecz szczególny rodzaj przedsiębiorstwa, którego podstawowym zadaniem jest wykonywanie czynności bankowych. W myśl Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady z 14 czerwca 2006 roku (2006/48/WE) w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe (wersja przedredagowana) [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z 14 czerwca 2006 roku...] instytucją kredytową jest:

- przedsiębiorstwo, którego działalność polega na przyjmowaniu depozytów lub innych funduszy podlegających zwrotowi od ludności oraz na przyznawaniu kredytów na swój własny rachunek lub
- instytucja pieniądza elektronicznego (tj. emitent środków płatniczych w formie pieniądza elektronicznego).

Termin „instytucja kredytowa” powstał ze względu na różnorodność podmiotów i świadczonych przez nie usług na europejskim rynku bankowym. Jest to efekt prac nad ujednocnieniem terminologii bankowej nie tylko na szczeblu Wspólnoty, ale także na poziomie systemów prawa krajowego wszystkich państw należących od UE. Należy przy tym zauważyć, iż podstawową instytucją kredytową pozostał w dalszym ciągu bank [Srokosz 2003, s. 38].

W świecie pieniądza niematerialnego banki odgrywają szczególną rolę. Oprócz przejmowania na siebie ryzyka niedopasowania pomiędzy popytą oszczędności i popytem na inwestycje bank jako pośrednik finansowy jest kontrahentem innych instytucji rynku finansowego, którego działania opierają się na reputacji. Banki mogą wykorzystywać ekonomię skali w gromadzeniu i przetwarzaniu informacji, a przez sprawny monitoring i kontrolę korporacyjną tworzyć długookresowe relacje

z przedsiębiorstwami. Banki są przy tym bardziej efektywne w dostarczaniu zewnętrznych źródeł finansowania do podmiotów, które wymagają etapowego finansowania [Kasprzak 2007, s. 17].

Pozytywny wpływ rozwoju sektora bankowego na wzrost gospodarczy dostrzegali już m.in. J.A. Schumpeter, którego zdaniem banki, spełniając swoje funkcje, dokonują relokacji kapitału do najbardziej rentownych przedsięwzięć inwestycyjnych oraz minimalizują ryzyko strat i koszty transakcyjne przez zmniejszanie chęci nadużycia i negatywnej selekcji [Paluszak 2004, s. 50]. Poglądów co do znaczenia i roli banków w gospodarce nie podzielał natomiast D. Ricardo, który zakładał, iż działalność gospodarcza społeczeństwa zależy od kapitału znajdującego wykorzystanie w produkcji. Kapitał ten nie może być powiększony ani pomniejszony poprzez operacje bankowe dokonywane w uporządkowanym systemie pieniądza papierowego [Ricardo 1957, s. 426]. Także krytycy teorii Keynesa stwierdzali, iż niezależnie od tego, co dzieje się na rynkach finansowych, nie ma to większego wpływu na przebieg procesów realnych. Istnieje natomiast zależność odwrotna: wszelkie zjawiska i procesy finansowe są w normalnych okolicznościach odbiciem zjawisk i procesów zachodzących w sferze realnej [Szewczyk 2004, s. 18-19].

Wprowadzony przez A. Marshalla i L. Walrasa paradygmat doskonałego rynku, który stał się centralnym punktem odniesienia m.in. w teorii pośrednictwa finansowego, oznacza, iż funkcjonowanie pośredników finansowych jest możliwe tylko dzięki niedoskonałości rynków finansowych. Tak długo, jak istnieją niedoskonałości rynku, istnieć będą pośrednicy. Na doskonale funkcjonującym rynku pośrednicy straciliby rację bytu, gdyż oszczędzający i inwestorzy dysponowaliby pełną informacją potrzebną do zawarcia transakcji bezpośrednio ze sobą, po optymalnej cenie, bez żadnych przeszkód czy też dodatkowych kosztów. Stan taki jest charakterystyczny dla modelu równowagi ogólnej Arrowa-Debreu, w którym banki nie mają racji bytu, a każda cena, w tym cena pieniądza, jest optymalna. Należy przy tym zauważyć, iż równowaga w modelu Arrowa-Debreu zostanie osiągnięta jedynie w sytuacji, gdy wystąpi równowaga na wszystkich rynkach: towarów, depozytów, kredytów oraz kapitału. Oznacza to jednak, iż stopy procentowe papierów wartościowych, kredytów i depozytów muszą być sobie równe, a tym samym zysk banków wyniesie zero [Freixas, Rochet 1997, s. 9]. Wszystkie odchylenia od powyższego modelu, które istnieją w realnym świecie i które powodują świadczenie usług pośrednictwa przez wyspecjalizowanych pośredników finansowych, są postrzegane jako niedoskonałości rynku. Takie sformułowanie sugeruje jednak, że pośrednictwo to coś, co wykorzystuje sytuację, która nie jest doskonała. Niedoskonałości rynku powodują zatem, iż obecność pośredników jest tolerowana, jednak docelowo powinni zostać oni wyeliminowani.

Podstawowym problemem współczesnych banków stała się jednak asymetria informacji pomiędzy uczestnikami rynku oraz sposoby obniżania kosztów transakcyjnych [Solarz 2008, s. 94]. Można przy tym wskazać, iż to właśnie asymetria informacji, koszty transakcyjne oraz czynniki regulacyjne są bezpośrednim uzasadnie-

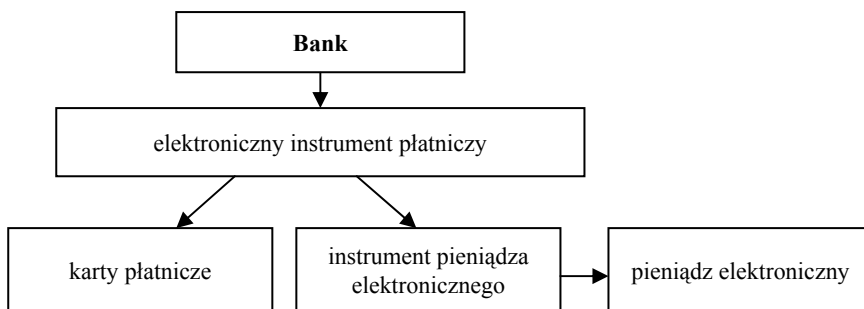
niem istnienia banku jako pośrednika finansowego. Asymetria informacyjna może mieć przy tym charakter pierwotny lub wtórny, prowadzący zarówno do negatywnej selekcji, pokusy nadużycia, jak i do powstania dodatkowych kosztów weryfikacji informacji. Istnienie pośredników finansowych wpływa na przynajmniej częściowe obniżenie tych kosztów. Banki jako pośrednicy finansowi wykorzystują bowiem korzyści skali, jak też specjalistyczną wiedzę, niedostępną dla pojedynczego deponenta. Deponenti powierzają zatem pośrednikowi swoje środki, zachowując jednocześnie możliwość dyscyplinowania pośrednika w jego działaniach przez możliwość powierzenia tych środków innemu pośrednikowi. Trafnie zauważają przy tym D.W. Diamond i P.H. Dybvig [1983, s. 401-419], iż banki są pewnego rodzaju koalicją deponentów, chcących zabezpieczyć się przed indywidualnym ryzykiem powierzenia swoich środków bezpośrednio jednemu inwestorowi, a także zabezpieczyć swoją płynność. Zapewnienie płynności jest przy tym kluczowe nie tylko dla deponentów i inwestorów, ale także z punktu widzenia wyceny aktywów. Uzasadnieniem istnienia instytucji pośrednika finansowego są również czynniki regulacyjne. Należy zwrócić uwagę, iż często regulacje wskazywane są jedynie jako czynniki zewnętrzne narzucone bankom. Regulacje te generują jednak koszty zarówno bezpośrednie (koszty działania organów nadzoru), jak i pośrednie stosowania regulacji, które ponoszą pośrednicy.

Jak zauważa F.S. Mishkin [2001, s. 4-5], banki w porównaniu z innymi pośrednikami finansowymi mają większe możliwości minimalizowania niekorzystnego wpływu zjawiska asymetrii informacji. Dzieje się tak dlatego, iż budują one długoterminowe relacje ze swoimi klientami, przez co mają o nich zdecydowanie więcej informacji niż np. pośrednicy na rynku kapitałowym. Nie bez znaczenia jest także charakter relacji banku z klientami, w tym szczególnie z kredytobiorcami, od których bank wymaga zdecydowanie więcej bieżących informacji o ich sytuacji ekonomiczno-finansowej niż inwestorzy na rynku kapitałowym. F.S. Mishkin wskazuje przy tym, iż większa zdolność banków do funkcjonowania w środowisku asymetrii informacji niż innych pośredników finansowych jest jednym z kluczowych powodów większego znaczenia i roli sektora bankowego na tle innych sektorów rynku finansowego, szczególnie rynku kapitałowego w państwach rozwijających się lub przechodzących okres transformacji.

Reasumując rozważania dotyczące roli banku jako pośrednika finansowego, warto mieć na uwadze stwierdzenie H. Minskyego [2008, s. 256], iż bankowość nie jest pożyczaniem pieniędzy, albowiem aby pożyczyć, pożyczający musi mieć środki. Podstawową działalnością banku jest potwierdzanie wiarygodności kredytowej. Udzielenie kredytu przez bank jest równoważne akceptacji zdolności kredytowej klienta, do czego bank nie potrzebuje wolnych środków. Bank jest bowiem w stanie zapewnić odpowiednie finansowanie przez upłynnienie posiadanych aktywów (np. papierów wartościowych) lub przez otwarte linie kredytowe w innych bankach. Rezygnacja (świadoma lub nie) przez banki z roli instytucji zarządzającej ryzykiem na rzecz instytucji jedynie transferującej ryzyko do innych podmiotów oznacza jednak, iż traci on swój podstawowy atrybut.

4. Bank jako wydawca elektronicznego instrumentu płatniczego

Wspólnym mianem elektronicznego instrumentu płatniczego zostały objęte przez polskiego ustawodawcę karta płatnicza oraz instrument pieniądza elektronicznego. Definicja elektronicznego instrumentu płatniczego jest jednak szersza i obejmuje każdy instrument płatniczy, w tym z dostępem do środków pieniężnych na odległość, umożliwiającą posiadaczowi dokonywanie operacji przy użyciu informatycznych nośników danych lub przez elektroniczną identyfikację posiadacza niezbędną do dokonania operacji.

Rys. 2. Bank jako wydawca elektronicznego instrumentu płatniczego

Źródło: opracowanie własne.

Wydawanie instrumentu pieniądza elektronicznego w myśl Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku *Prawo bankowe* [Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku...] jest jedną z czynności bankowych zastrzeżonych wyłącznie dla banków. Instrumentem tym zgodnie z Ustawą z dnia 12 września 2002 roku o elektronicznych instrumentach płatniczych [Ustawa z dnia 12 września 2002 roku...] jest zaś urządzenie elektroniczne, na którym przechowywany jest pieniądz elektroniczny (szczególnie może być to karta elektroniczna zasilana do określonej wartości). Warto jednak zwrócić uwagę na samą definicję pieniądza elektronicznego stosowaną w Polsce, która w porównaniu z zaprezentowaną wcześniej definicją zawartą w dyrektywie jest bardziej rozbudowana. Pieniądzem elektronicznym jest bowiem wartość pieniężna, stanowiąca elektroniczny odpowiednik znaków pieniężnych, która spełnia łącznie następujące warunki:

- jest przechowywana na informatycznych nośnikach danych,
- jest wydawana do dyspozycji na podstawie umowy w zamian za środki pieniężne o nominalnej wartości nie mniejszej niż ta wartość,
- jest przyjmowana jako środek płatniczy przez przedsiębiorców innych niż wydający ją do dyspozycji,
- na żądanie jest wymieniana przez wydawcę na środki pieniężne,
- jest wyrażona w jednostkach pieniężnych.

Drugim rodzajem elektronicznego instrumentu płatniczego, który może wydać bank, jest karta płatnicza. W świetle polskiego prawodawstwa karta płatnicza jest to karta identyfikująca wydawcę i upoważnionego posiadacza, uprawniająca do wypłaty gotówki lub dokonywania zapłaty. W przypadku jednak karty płatniczej wydanej przez bank karta uprawnia także do dokonywania wypłaty gotówki lub zapłaty z wykorzystaniem kredytu. Jednak wydawanie kart płatniczych oraz wykonywanie operacji przy ich użyciu w przeciwieństwie do wydawania instrumentu pieniądza elektronicznego nie jest czynnością bankową zastrzeżoną wyłącznie dla banków. Czynność tę mogą wykonywać inne podmioty bez żadnych ograniczeń, a jedynie wtedy, gdy wykona ją bank, stanie się ona czynnością bankową. Charakterystyka elektronicznych instrumentów płatniczych wydawanych przez bank została przedstawiona w tab. 1.

Tabela 1. Cechy elektronicznych instrumentów płatniczych oraz najważniejsze postanowienia umów

	Karty płatnicze	Instrument pieniądza elektronicznego
Cechy instrumentu	<ul style="list-style-type: none"> • bank jest właścicielem wydanej przez siebie karty płatniczej • karta płatnicza może być używana wyłącznie przez osobę, której dane identyfikacyjne zostały umieszczone na karcie • wydanie karty następuje po zawarciu umowy o kartę płatniczą 	<ul style="list-style-type: none"> • instrument udostępniony posiadaczowi powinien mieć mechanizm uniemożliwiający przechowywanie pieniądza elektronicznego o wartości większej niż równowartość w złotych 150 euro • pieniądz elektroniczny jest wydawany posiadaczowi tylko do wysokości kwoty uprzednio wpłaconej gotówki lub środków na jego rachunku
Najważniejsze elementy i postanowienia umowy	<ul style="list-style-type: none"> • umowę zawiera się na czas oznaczony • umowę, w której strony nie określą czasu jej obowiązywania, uważa się za zawartą na 2 lata • posiadacz może odstąpić od umowy w terminie 14 dni od dnia otrzymania pierwszej karty płatniczej, o ile nie dokonał żadnej operacji przy użyciu tej karty • w umowie bank może zastrzec prawo do zmiany, bez zgody posiadacza, limitów i ograniczeń dotyczących kwot dokonywanych operacji, określonych w umowie, w przypadku nieterminowej spłaty należności przez posiadacza lub stwierdzenia zagrożenia ich terminowej spłaty 	<ul style="list-style-type: none"> • umowa powinna określać: • informacje dotyczące urządzeń, za pośrednictwem których możliwe jest udostępnienie posiadaczowi instrumentu pieniądza elektronicznego • zasady i warunki nabycia przez posiadacza pieniądza elektronicznego • minimalną wartość wykupu pieniądza elektronicznego • warunki i termin wykupu pieniądza elektronicznego na żądanie posiadacza • zasady dokonywania zapłaty przy użyciu instrumentu pieniądza elektronicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ustawa z dnia 12 września 2002 roku...].

Wydawanie przez banki elektronicznych instrumentów płatniczych wiąże się jednak z nowymi obowiązkami. Obowiązki te mają różny charakter, przy czym zależą one wprost od rodzaju wydawanego instrumentu. W przypadku kart płatniczych dotyczą one przede wszystkim rozliczenia operacji dokonywanych przez posiadacza oraz ponoszenia odpowiedzialności, do chwili wydania karty, za szkodę wynikającą z jej użycia przez osobę nieuprawnioną. Natomiast w przypadku instrumentu pieniądza elektronicznego najważniejszym obowiązkiem banku jest zapewnienie bezpieczeństwa w zakresie przesyłania pieniądza elektronicznego oraz wykupienie pieniądza elektronicznego przechowywanego na instrumencie pieniądza elektronicznego. Obowiązki banku wydającego elektroniczne instrumenty płatnicze zostały przedstawione w tab. 2.

Tabela 2. Obowiązki banku wydającego elektroniczne instrumenty płatnicze

Karty płatnicze	Instrument pieniądza elektronicznego
<ul style="list-style-type: none"> • rozliczanie operacji dokonanych przez posiadacza przy użyciu karty płatniczej • ponoszenie odpowiedzialności, do chwili wydania karty, za szkodę wynikającą z jej użycia przez osobę nieuprawnioną • powiadomienie posiadacza o warunkach, terminie i miejscu wydania karty płatniczej • przyjmowanie przez całą dobę zgłoszenia posiadaczy lub użytkowników kart płatniczych o utracie lub zniszczeniu karty, dokonywane przy wykorzystaniu dostępnych środków komunikowania • prowadzenie rejestru zgłoszeń utraty lub zniszczenia karty, zawierającego dane o numerze karty, osobie zgłaszającej, okolicznościach, wraz ze wskazaniem daty, godziny i minuty przyjęcia zgłoszenia • informowanie posiadacza o sposobie oznaczenia akceptantów oraz bankomatów i innych miejsc, w których może dokonywać operacji przy użyciu karty • udostępnianie posiadaczowi nie rzadziej niż raz w miesiącu zestawienia operacji w sposób i w terminach określonych w umowie o kartę płatniczą 	<ul style="list-style-type: none"> • udostępnienie posiadaczowi pieniądza elektronicznego w zamian za środki pieniężne o nominalnej wartości wydanego pieniądza elektronicznego • wykupienie pieniądza elektronicznego przechowywanego na instrumencie pieniądza elektronicznego o wartości nie mniejszej niż równowartość w złotych 5 euro • zapewnienie bezpieczeństwa w zakresie przesyłania pieniądza elektronicznego przez wprowadzenie rozwiązań uniemożliwiających zniekształcenie lub pozyskiwanie przez osoby nieuprawnione informacji o czynnościach i rozliczeniach prowadzonych z posiadaczem • umożliwienie posiadaczowi, za pomocą udostępnionego instrumentu pieniądza elektronicznego, identyfikacji co najmniej 5 ostatnich operacji zrealizowanych przy użyciu tego instrumentu oraz stanu środków pozostających i przechowywanych na instrumencie pieniądza elektronicznego • informowanie posiadacza o sposobie oznaczenia miejsc, w których można dokonać ponownego zasilenia instrumentu pieniądza elektronicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ustawa z dnia 12 września 2002 roku...].

Pomimo jednak konieczności przestrzegania przez banki obowiązków w zakresie wydawanych elektronicznych instrumentów płatniczych popularność tych instrumentów w polskim systemie bankowym rośnie systematycznie od 2001 r. Szcze-

gólnie widoczny jest przy tym 3-krotny wzrost wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi w ciągu pierwszej dekady XXI wieku. Wzrost popularności elektronicznych instrumentów płatniczych w Polsce w pierwszej dekadzie XXI wieku przedstawiony został w tab. 3.

Tabela 3. Popularność elektronicznych instrumentów płatniczych w Polsce w pierwszej dekadzie XXI wieku

Rok	Liczba urzędzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (tys.)	Liczba wyemitowanych kart płatniczych (mln)	Wartość transakcji dokonanych kartami płatniczymi (mld zł)
2001	brak danych	14,4	88,5
2002	brak danych	16,9	109,3
2003	132,7	15,1	130,1
2004	143,2	16,9	156,7
2005	165,9	20,4	187,2
2006	176,5	23,8	218,9
2007	185,6	26,5	265,2
2008	212,3	30,3	304,3
2009	230,6	33,2	330,5
2010	251,8	32,0	353,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Internet 1].

5. Podsumowanie

Rozwój pieniądza ukształtował jego zasadnicze funkcje, tj.: miernika wartości, środka wymiany, środka płatniczego, środka gromadzenia bogactwa oraz pieniądza światowego [Żukowski 2007, s. 211-213]. Funkcje banków także ewoluowały w ciągu lat. We współczesnym świecie pieniądza niematerialnego banki odgrywają jednak szczególną rolę, gdyż oprócz przejmowania na siebie ryzyka niedopasowania pomiędzy podażą oszczędności i popytem na inwestycje mają największe, w porównaniu z innymi pośrednikami, możliwości minimalizowania niekorzystnego wpływu zjawiska asymetrii informacji. Banki spełniają także kluczową funkcję w rozwoju niematerialnych form pieniądza, i to zarówno pieniądza bezgotówkowego, jak i pieniądza elektronicznego. Warto przy tym zauważyć, iż w przypadku pieniądza elektronicznego bank jest emitentem tej formy pieniądza z mocy prawa. Powyższy proces nie powinien spowodować jednak zmiany roli banków wskazanej w niniejszym artykule, aczkolwiek może prowadzić do postrzegania banku jako instytucji w głównej mierze odpowiedzialnej za powstawanie i rozwój nowych form pieniądza.

Literatura

- Diamond D.W., Dybvig P.H., *Bank runs, deposit insurance and liquidity*, „Journal of Political Economy” 1983, vol. 93, no 3.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z 14 czerwca 2006 roku (2006/48/WE) w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe (wersja preredagowana), Official Journal nr L 177 z 30 VI 2006 r.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 września 2000 roku w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, Official Journal nr L 275 z 27 X 2000 r.
- Freixas X., Rochet J.-Ch., *Microeconomics of Banking*, MIT Press, Cambridge 1997.
- Grabowski Z., *Wprowadzenie do nauki o pieniądzu*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1976.
- Grodzicki J., *Karty płatnicze i pieniądz elektroniczny a pieniądz gotówkowy*, „Glosa” 2002, nr 1.
- Kasprzak A., *Struktura rynkowego systemu finansowego a funkcjonowanie gospodarki*, [w:] *Harmonizacja rynków finansowych i finansów przedsiębiorstw w skali narodowej i europejskiej*, red. A. Bogus, M. Wypych, Difin, Warszawa 2007.
- Każmierczak A., *Pieniądz i bank w kapitalizmie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
- Kowalski M., *Vademecum kolekcjonera monet i banknotów*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław 1988.
- Maśląg A., *Pieniądz elektroniczny*, „Materiały i Studia” 2001, zeszyt nr 127, Narodowy Bank Polski.
- Minsky H., *Stabilizing an Unstable Economy*, McGraw-Hill, New York 2008.
- Mishkin F.S., *Prudential Supervision: Why Is It Important and What Are the Issues?*, [w:] *Prudential Supervision: What Works and What Doesn't*, red. F.S. Mishkin, National Bureau of Economic Research, Chicago 2001.
- Paluszak G., *Znaczenie rozwoju sektora bankowego dla wzrostu gospodarczego*, [w:] *Nauki finansowe wobec współczesnych problemów gospodarki polskiej*, Tom III Bankowość, red. R. Szewczyk, AE, Kraków 2004.
- Ricardo D., *Zasady ekonomii politycznej i opodatkowania*, PWN, Warszawa 1957.
- Solarz J.K., *Kryzys subprime: uwarunkowania instytucjonalne*, [w:] *Współczesne finanse. Stan i perspektywy rozwoju bankowości*, red. L. Dziawgo, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2008.
- Srokosz W., *Czynności bankowe zastrzeżone dla banków*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2003.
- Szewczyk R., *Banki polskie czy banki w Polsce? Implikacje dla polityki*, [w:] *Nauki finansowe wobec współczesnych problemów gospodarki polskiej*, Tom III Bankowość, red. R. Szewczyk, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 2004.
- Ustawa z dnia 12 września 2002 roku o elektronicznych instrumentach płatniczych, DzU, nr 169, poz. 1385 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku *Prawo bankowe*, DzU, nr 140, poz. 939 z późn. zm.
- Zapadka P., Niemierka S., *Charakterystyka europejskiego systemu bankowego – zagadnienia instytucjonalno-prawne. Podstawowe zasady funkcjonowania instytucji kredytowych i finansowych w Unii Europejskiej*, „Bank i Kredyt” 2003, nr 11-12.
- Żukowski M., *Pieniądz i system bankowy*, [w:] *Ekonomia. Zarys wykładu*, red. M. Żukowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007.

Źródło internetowe

- [1] www.nbp.pl.

THE ROLE OF BANKS IN THE WORLD OF INTANGIBLE MONEY

Summary: The article presents the role of banks in the contemporary world of intangible money with particular emphasis on electronic payment instruments issued by banks. The special role of banks results from the fact that they have the highest possibility of minimizing the adverse impact of an information asymmetry in comparison with other financial intermediaries. Banks also play a key role in the development of intangible forms of money, both non-cash money and electronic money. The participation in this process, however, should not cause any changes to the fundamental role of banks but it may result in the perception of the bank as an institution largely responsible for the creation and development of new forms of money.

Keywords: types of money, electronic payment instrument, electronic banking.